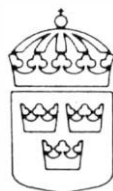

Motion till riksdagen

1987/88:Kr3

av Ingrid Sundberg m. fl. (m)

med anledning av prop. 1987/88:104 om
kulturmiljövård

Mot.
1987/88
Kr3 — 7

I propositionen anges mål för den statliga kulturmiljövården. Vidare föreslås en samlad reglering i lag av kulturminnesvården och slutligen utpekas särskilt prioriterade områden inom kulturmiljövården.

Som helhet betraktad innehåller propositionen förslag som är ägnade att ligga till grund för det fortsatta arbetet med kulturmiljövården. Av särskild betydelse är den uppmärksamhet som ägnas åt åtgärder mot luftföroreningarnas och förurningens inverkan på kulturmiljön.

Såsom framhålls i motion 1987/88:Kr238 angående kulturfrågor av Carl Bildt m. fl. har förstöring och söndervittring av många av våra kulturskatter blivit alltmer påtaglig. Skadorna har nu fått sådan omfattning att många av våra gamla kulturminnen inte längre kan räddas. Vårt samhälle har ett förvaltaransvar inför kommande generationer när det gäller att skydda och bevara värdefulla kulturmiljöer. De förslag regeringen lägger fram bör öka möjligheterna att hejda fortsatt förstörelse.

I vissa avseenden har dock propositionens förslag inte givits en tillfredsställande utformning. Vi kommer nedan att behandla de områden där, enligt vår mening, brister finns i regeringens förslag.

3.2 Ansvar för kulturmiljövården

Beträffande nybyggnad inom kulturhistoriskt värdefulla områden menar departementschefen att detta är en fråga som i första hand skall avgöras av respektive kommun i enlighet med plan- och bygglagen (PBL). Enligt propositionen åvilar det kommunerna att styra bebyggelseutvecklingen på ett sådant sätt att kulturminnesvårdens intressen tillgodoses.

Vissa remissinstanser har uttalat kritik mot denna ordning. Enligt 86 § byggnadslagen fanns tidigare möjlighet för länsstyrelsen att förordna om förbud att utan särskilt tillstånd företa nybyggnad inom kulturhistoriskt värdefulla områden. Regeln fungerade i praktiken som ett instrument för samråd med den som önskar bygga i områdena. Från remissorganens sida har hävdats att kulturminneslagen borde innehålla en bestämmelse som på motsvarande sätt gav möjlighet att få till stånd ett samrådsförfarande med markägarna inom viktiga kulturmiljöer.

Vi menar att flera skäl talar för en sådan bestämmelse i kulturminneslagen. Det är angeläget att länsstyrelsens uppfattning om bl. a. bebyggelseut-

vecklingen i förhållande till kulturminnesvårdens riksintresen förs vidare och kan vägleda fastighetsägarna. Till detta kommer att kommunerna ofta torde sakna tillräcklig kompetens att bedöma frågor av denna art. Det bör således i den nya lagen införas en bestämmelse som föreskriver ett samrådsförfarande mellan länsstyrelse och markägare i de aktuella situationerna.

3.3.3 Skydd, vård och undersökning av fast fornlämning och plats där fornfynd påträffats

Enligt propositionen skall länsstyrelse kunna meddela föreskrifter gällande användning av ett fornlämningsområde. För närvarande gäller att föreskrifter får meddelas, om inte markens ägare eller annan därigenom åsamkas intrång av någon betydelse. Enligt förslaget skall dock föreskrifter med vidare räckvidd än för fornlämningsområdet inte få ges, om det innebär att "pågående användning av marken avsevärt försvåras". I sitt remissvar har Svea hovrätt ifrågasatt om inte detta innebär en skärpning i förhållande till gällande rätt. Detta förnekas emellertid av departementschefen.

Såsom moderata samlingspartiet framhållit i samband med att PBL behandlades skall markägare i princip hållas skadeslös vid ingrepp i äganderätten. Detta betyder att även ingrepp i pågående markanvändning skall ersättas. Vi menar att dessa principer bör tillämpas även i lag om kulturminnen m. m.

3.3.4 Ingrepp i fast fornlämning

För närvarande gäller beträffande undersökning av en fornlämning att ett arbetsföretag som inte är allmänt eller större enskilt skall vara befriat från kostnadsansvar. Enligt propositionen skall dock i fortsättningen gälla att mindre arbetsföretag inte i lagen befrias från kostnadsansvar. I stället bör de kunna i särskild ordning få bidrag till sina kostnader. Villkoren för sådana bidrag kommer att regleras av regeringen i särskild förordning.

I det lagförslag som granskades av lagrådet fanns i själva lagtexten infört bestämmelser gällande bidragsmöjligheter. Lagrådet förordade i sakfrågan att det även i fortsättningen borde göras åtskillnad mellan större och mindre företag. Beträffande konstruktionen av lagtexten anförde lagrådet: "Från principiella synpunkter kan invändning också riktas mot att man i lagtexten först slår fast att alla arbetsföretag omfattas av kostnadsansvar och därefter anger att företag kan komma att genom bidrag på administrativ väg bli befriade från kostnader."

Vi menar för vår del att den av departementschefen nu valda modellen är t. o. m. sämre än den som gav upphov till lagrådets kritik. Antas departementschefens förslag kommer lagen inte att innehålla någon antydning om att bidragsmöjligheter finns beträffande mindre arbetsföretag. Mot denna bakgrund bör nuvarande ordning bibehållas även i den nya lagen.

3.3.5 Inlösen, hittelön, fyndfördelning och metallsökare

Enligt propositionens förslag skall möjligheterna för en upphittare att få

särskild hittelön för ett fornfynd vidgas. Detta sker på så sätt att den nuvarande ersättningsnivån i fortsättningen skall utgöra den minsta ersättning som skall utgå. Därutöver skall för alla fynd som omfattas av hembudsplikten kunna utgå ett ytterligare belopp, som bestäms med hänsyn till fyndets beskaffenhet.

Vi delar departementschefens uppfattning om det nödvändiga i att kunna utge högre ersättning till upphittare. Vi vill dock understryka att det är väsentligt att praxis för ersättning går i riktning mot generösare hittelöner än hittills. Risken är annars stor att värdefulla föremål kommer att säljas till samlare.

3.3.7 Överklagande

Enligt propositionens förslag skall länsstyrelses beslut om kostnadsansvaret för arkeologisk undersökning endast kunna överklagas till regeringen. Detta innebär en förändring jämfört med nuvarande lag, enligt vilken beslut om kostnadsansvar överklagas till fastighetsdomstol. Enligt propositionen kommer domstolsprövning att kunna bli aktuell endast i de speciella situationer då en framställning från företagare om befrielse från kostnadsansvar prövas av länsstyrelse. Flera remissinstanser har reagerat mot en sådan lösning och gjort gällande att domstolsprövning skall kunna ske av ersättningsfrågorna.

Vi delar remissinstansernas uppfattning. Länsstyrelses beslut gällande kostnadsansvar för arbetsföretag som berör fast fornlämning bör kunna bli föremål för domstolsprövning.

Vi vill i detta sammanhang även erinra om de förslag vi tidigare fört fram i riksdagen gällande arkeologiska undersökningar. Förslagen behandlas i vår reservation i kulturutskottets betänkande 1986/87:15, reservation 1. Vi skall här i korthet beröra huvudpunkterna i förslagen.

Riksantikvarieämbetet bör få ökade möjligheter att i vissa fall bekosta fördjupade inventeringar och arkeologiska prospekteringar. Ökade resurser bör vidare tillföras riksantikvarieämbetet för att bereda det bättre möjligheter att vid billighetsprövning svara för oförutsedda kostnader i fall då kostnaderna blir höga.

För närvarande utförs arkeologiska undersökningar i flertalet fall av riksantikvarieämbetet och i viss utsträckning även av regionala och kommunala museer. Vi menar att även andra institutioner med vetenskaplig kompetens — i Sverige och i utlandet — bör få möjlighet att komma in med anbud då en undersökning är aktuell. Det skulle ge vetenskaplig bredd åt verksamheten, vidga de internationella kontakterna och dessutom kunna tjäna som en värdefull kostnadspress.

Det måste skapas möjligheter att rationalisera de fältarkeologiska metoderna. Det är också angeläget att resultaten från tidigare undersökningar bearbetas och utvärderas med sikte på att bl. a. i möjligaste utsträckning reducera omfattningen av kommande undersökningar. Det är slutligen angeläget att de kunskaper som löpande vinnas genom de arkeologiska undersökningarna kan ligga till grund för länsstyrelsernas beslut och bedömningar vid beviljande av tillstånd till borttagande av fornlämningar. Riksantik-

varieämbetet bör som central myndighet för kulturminnesvården ha som uppgift att stödja länsstyrelsernas kunskapsuppbyggnad i dessa avseenden. Det bör vidare skapas möjligheter att ge tilläggsån för arkeologiska undersökningskostnader oberoende av byggnadens ändamål. Nuvarande begränsning till bostadsfastigheter är inte befogad.

3.4.1 Allmänt om regleringen av byggnadsminnen

Enligt propositionens förslag skall, till skillnad från vad som gäller för närvarande, skyddet för byggnader i statens ägo inte regleras i den nya lagen utan i en särskild förordning. Flera remissinstanser har gjort gällande att även skyddet för byggnader i statlig ägo bör regleras i lagen.

Vi delar remissinstansernas uppfattning. Tyvärr visar utvecklingen att det förhållandet att en skyddsvärd byggnad är i statens ägo inte utgör en garanti för att den skall få den vård dess kulturhistoriska värde motiverar. Det finns exempel på att byggnader i statlig ägo drabbats av ett oacceptabelt förfall.

3.4.3 Förfarande vid byggnadsminnesförklaring, anmälningsplikt

Departementschefen föreslår att länsstyrelsen skall få rätt att beträffande vissa byggnader, som inte är byggnadsminnen, föreskriva att de inte får rivas eller ändras utan att den tilltänkta åtgärden först har anmälts till länsstyrelsen och denna haft en viss tid på sig att bedöma om den bör väcka frågan om byggnadsminnesförklaring. Länsstyrelsen skall inom en månad från det anmälningen kom in dit avgöra om den skall ta upp fråga om byggnadsminnesförklaring av den berörda byggnaden.

Vi vill inte motsätta oss detta förslag. Det är dock angeläget att det nya instrumentet till skydd av byggnader inte kommer till alltför frekvent användning. Vi vill vidare understryka vikten av att den nya ordningen med anmälningsplikt inte utvecklas på så sätt att länsstyrelsen på grund av tidsbrist regelmässigt väcker frågan om byggnadsminnesförklaring, vilket sedan kan följas av interimistiska förbud under förhållandevis lång tid. Det ligger i sakens natur att sådana förbud kan vara mycket skadliga för fastighetsägaren. Denna nya möjlighet till ingripande för länsstyrelsen måste således präglas av restriktivitet.

3.4.4 Ersättningsfrågor

Enligt propositionens förslag skall reglerna för ersättning till byggnadens ägare i samband med byggnadsminnesförklaring utformas mot bakgrund av motsvarande bestämmelser i PBL. Detta betyder att ägarens möjligheter att erhålla ersättning påtagligt har beskurits. Såsom vi ovan anförde är det vår principiella inställning att markägaren skall hållas skadeslös vid ingrepp i äganderätten. Bestämmelserna om ersättning i samband med byggnadsminnesförklaring i lag om kulturminnen m. m. bör således utformas utifrån denna princip. Självfallet bör detta föranleda konsekvensändringar i annan lagstiftning.

I propositionen uttalas att det i framtiden får anses vara en inomkyrklig angelägenhet att församlingar och kyrkliga samfälligheter får den hjälp som behövs vad gäller kulturminnesvårdsaspekten vid kyrklig byggnadsplanering. Departementschefen anger att han förutsätter att sådan rådgivning byggs ut i den takt kyrkans egna resurser medger.

Vi delar departementschefens uppfattning i denna fråga. För att kyrkan skall ges goda förutsättningar att klara denna nya uppgift bör ett vidgat ekonomiskt utrymme skapas. Det kan ske genom att medel från kyrkofonden får ianspråktagas även för detta ändamål. Det är önskvärt att denna möjlighet tillvaratas.

3.6 Bestämmelser om skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål

Enligt propositionens förslag skall bestämmelserna i lagen (1985:1104) om skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål efter vissa redaktionella ändringar föras in som ett särskilt kapitel i kulturminneslagen.

Vi vill erinra om att vi riktade kritik mot den omnämnda lagen i samband med att riksdagen antog den. Vår kritik avsåg bl. a. vilka föremål som skulle omfattas av lagen och hur kontrollen av lagens efterlevnad skulle tillgå. Vi vidhåller de invändningar vi då framförde men vill inte i detta sammanhang föreslå några ändringar i bestämmelserna. Däremot anser vi det angeläget att få en utvärdering av hur den nya ordningen fungerat. Regeringen bör återkomma till riksdagen med de förslag till förändringar i lagen som utvärderingen föranleder.

I motion 1987/88:Kr238 angående kulturfrågor har ett yrkande framställts gällande utnyttjandet av AMS-medel inom kulturområdet. Bakgrunden till yrkandet är den stora betydelse som verksamheten i AMS regi har för bl. a. kulturminnesvården i vårt land. Det finns risk för att detta resurstillskott kan minska i framtiden. Detta skulle kunna få ingripande följder för byggnadsvård och fornminnesvård.

Anslagsfrågor

Med hänvisning till vad vi ovan anfört bör vissa förstärkningar ske under anslaget F32, kulturmiljövård.

Punkt 1, Vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, skall enligt propositionen ökas med 1 250 000 kr. För att ge vidgade möjligheter till bidrag avseende antikvariska överkostnader vid ombyggnad av ifrågavarande bebyggelse bör anslaget vid punkt 1 ökas med ytterligare 1 000 000 kr.

Det finns vidare skäl att ge riksantikvarieämbetet större möjligheter att ge bidrag till enskilda för oförutsedda kostnader vid arkeologiska undersökningar. Därför bör anslaget vid punkt 2 ökas med 2 000 000 kr.

Slutligen bör ytterligare utrymme skapas för skydds- och konserverings-

insatser påkallade av de skador luftföroreningar orsakar. Av detta skäl bör anslaget vid punkt 4 ökas med 2 000 000 kr.

Det får ankomma på vederbörande utskott att utarbeta erforderlig lagtext.

Mot. 1987/88
Kr3

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen beslutar att i lag om kulturminnen inta en bestämmelse som ger möjlighet till samrådsförfarande mellan länsstyrelse och ägare av mark inom viktiga kulturmiljöer i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen beslutar att i lag om kulturminnen inta bestämmelser gällande ersättning till ägare av mark och byggnader i enlighet med vad som anförts i motionen samt beslutar om motsvarande konsekvensändringar i andra berörda lagar,

3. att riksdagen beslutar att i lag om kulturminnen beträffande undersökning av en fornlämning inta en bestämmelse om åtskillnad mellan större och mindre företag i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om mer generösa hittelöner,

5. att riksdagen beslutar att länsstyrelses beslut gällande kostnadsansvar för arbetsföretag som berör fast fornlämning skall kunna bli föremål för domstolsprövning i enlighet med vad som anförts i motionen,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts under rubriken "överklagande" beträffande arkeologiska undersökningar,

7. att riksdagen beslutar att i lag om kulturminnen reglera även skyddet för byggnader i statlig ägo i enlighet med vad som anförts i motionen,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om anmälningsplikt inför åtgärder med vissa byggnader som inte är byggnadsminnen men som kan komma i fråga som sådana,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ersättning till byggnads ägare i samband med byggnadsminnesförklaring,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utnyttjande av kyrkofonden,

11. att riksdagen hos regeringen begär att utvärdering skall ske av tillämpningen av lagen (1985:1104) om skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål,

12. att riksdagen till F32 Kulturmiljövård för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 50 095 000 kr.

Stockholm den 30 mars 1988

Mot. 1987/88
Kr3

Ingrid Sundberg (m)

Lars Ahlmark (m)

Lars Ahlström (m)

Hans Dau (m)

Olle Aulin (m)

Gunnel Liljegren (m)

Håkan Stjernlöf (m)

Karin Falkmer (m)